

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Baznīcas iela 25, Rīga, LV - 1010; Tālr.: 67686768; Fakss: 67244074; E-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

2014.gada 20. maijā Nr.1-8/18

**Latvijas Republikas Saeimas
Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai**
Jēkaba ielā 11, Rīgā, LV – 1811

Par likumprojektu „Grozījums Tiesībsarga likumā”
(Nr.1122/Lp11)

Likumprojekta „Grozījums Tiesībsarga likumā” (Nr.1122/Lp11) otrajam lasījumam iesniegtie priekšlikumi skar tādas būtiskas procedūras kā tiesībsarga amata kandidāta izvirzīšana un apstiprināšana un tiesībsarga atbrīvošana no amata, tādēļ uzskatu par nepieciešamu izteikt savu viedokli, vēršot komisijas uzmanību uz atsevišķiem aspektiem.

Par 1.priekšlikumu: Izteikt likuma 5.pantu jaunā redakcijā.

Atbalstāms ir priekšlikumā ietvertais piedāvājums papildināt Tiesībsarga likuma (turpmāk tekstā – likums) 5.panta pirmo daļu ar nosacījumu par nepieciešamību tiesībsarga amata kandidātam iesniegt savu piekrišanu un priekšlikumus par aktuāliem cilvēktiesību jomā risināmiem problēmjautājumiem. Tāpat pozitīvi vērtējams precizējums par kandidatūras izvirzīšanas un Saeimas sēdes sasaukšanas termiņiem.

No juridiskās tehnikas viedokļa nav saskatāma nepieciešamība mainīt panta daļu numerāciju, līdzšinējo otro daļu turpmāk uzskatot par trešo daļu. Priekšlikumā iestrādātie termiņi var tikt noteikti panta trešajā un ceturtajā daļā.

Vienlaikus vēršu uzmanību, ka likuma 5.panta pirmā daļa līdzšinējā un piedāvātā redakcijā noteic, ka tiesībsargu amatā apstiprina Saeima pēc ne mazāk kā piecu Saeimas deputātu ierosinājuma.

Saskaņā ar likuma 4.pantu tiesībsargs savā darbībā ir neatkarīgs un pakļaujas vienīgi likumam. Nevienam nav tiesību ietekmēt tiesībsargu viņa funkciju un uzdevumu pildīšanā. Tiesībsarga amats nav savienojams ar piederību pie politiskajām partijām.

Minētais neatkarības kritērijs ir ietverts arī „Parīzes principos”¹, kas ietver būtiskāko minimālo rekomendāciju kopumu, ko ir pieņēmusi Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā Asambleja par nacionālo cilvēktiesību institūciju statusu un darbību cilvēktiesību aizsardzības un veicināšanas jomā. „Parīzes principu” mērķis ir radīt neatkarīgas un uzticamas nacionālās cilvēktiesību institūcijas. „Parīzes principu” ievērošana un izpilde vienlaikus ir kritērijs, lai noteiktu, vai nacionālā cilvēktiesību institūcija ir akreditējama ANO Starptautiskajā nacionālo cilvēktiesību veicināšanas un aizsardzības institūciju koordinēšanas komitejā (ICC). 2015. gadā ICC tikšanās laikā plānots atkārtoti izskatīt Tiesībsarga biroja pieteikumu un vērtēt tā atbilstību akreditēšanās nosacījumiem.

Manā ieskatā, būtiski, lai nacionālās cilvēktiesību institūcijas neatkarība tiek nodrošināta ne vien šķietami, bet arī faktiski. Tiesībsarga kandidatūras izvirzīšanas un apstiprināšanas procedūrai ir jāizslēdz iespējamais risks par atsevišķu politiķu ieinteresētību sev vēlama kandidāta izvirzīšanā un jebkādas aizdomas par iespējamu politisku ietekmi, ko diemžēl nenodrošina līdzšinējā kārtība. Tādējādi izsaku priekšlikumu noteikt, ka tiesībsarga kandidatūru izvirza Satversmes tiesas priekšsēdētājs.

Vērtējot likumprojekta 1.priekšlikumu, aicinu komisiju neatbalstīt to piedāvātajā redakcijā, bet, izvērtējot manis minētos argumentus, saskaņā ar Saeimas kārtības ruļļa 94. pantu pievienot likumprojekta „Grozījums Tiesībsarga likumā” tabulai otrajam lasījumam komisijas priekšlikumus:

1. Izteikt likuma 5.panta pirmo daļu šādā redakcijā:

- (1) Tiesībsargu pēc Satversmes tiesas priekšsēdētāja priekšlikuma amatā apstiprina Saeima. Iesniegumam par tiesībsarga amata kandidātu pievienojami šādi izvirzītā tiesībsarga amata kandidāta parakstīti dokumenti: piekrišana kandidēt tiesībsarga amatam un priekšlikumi par cilvēktiesību un labas pārvaldības jomā nepieciešamiem risinājumiem.

2. Papildināt likuma 5.pantu ar trešo un ceturto daļu šādā redakcijā:

- (3) Iesniegums par tiesībsarga amata kandidātu iesniedzams Saeimas Prezidijam rakstveidā ne agrāk kā 50 dienas un ne vēlāk kā 40 dienas pirms esošā tiesībsarga pilnvaru termiņa beigām.
- (4) Kārtējai tiesībsarga apstiprināšanai amatā Saeimas Prezidijs sasauca Saeimas sēdi ne agrāk kā 20 dienas un ne vēlāk kā 10 dienas pirms esošā tiesībsarga pilnvaru laika beigām.

Par 2.priekšlikumu: Papildināt likuma 10.panta pirmo daļu ar 6.punktu par neatbilstību ieņemamam amatam.

Aicinu komisiju noraidīt minēto priekšlikumu turpmāk minēto apsvērumu dēļ.

No juridiskās tehnikas viedokļa jebkurai tiesību normai ir jābūt iespējami skaidrai un saprotamai. Piedāvātajā priekšlikumā nosauktais tiesībsarga atbrīvošanas iemesls - neatbilst ieņemamam amatam, saturiskā nozīmē ir neskaidrs, proti, nav

¹ ANO rezolūcijas 48/134 (20.12.1993.) pielikums „Principi attiecībā uz nacionālo cilvēktiesību aizsardzības un to veicināšanas institūciju statusu un darbību”

noteikti nekādi kritēriji, kas raksturotu šos apstākļus vai gadījumus. Vienlaikus tas aptver visus piecus panta pirmajā daļā jau nosauktos gadījumus. Konstatējot jebkuru 10.panta pirmajā daļā noteikto apstākli, atzīstams, ka tiesībsargs neatbilst ieņemamam amatam.

Tiesībsarga atbrīvošanas no amata procedūrā būtiski ievērot jau minēto tiesībsarga neatkarības garantiju. Tiesībsargam, pildot amata pienākumu, jāgarantē pilnīga neatkarība no jebkādu politisko spēku vai izpildvaras iespējamās ietekmes.

Likumdevējam, izdodot tiesību normu, ir pienākums skaidri apzināties, kas būs tie gadījumi un situācijas, kad šī tiesību norma būtu piemērojama.

Tiesībsarga amata kandidāta atbilstību ieņemamam amatam pēc noteiktiem kritērijiem (zināšanas, pieredze, reputācija u.c.) Saeima sākotnēji ir izvērtējusi, apstiprinot to amatā. Attiecīgi turpmāk tiesībsargs darbojas saskaņā ar nodoto zvērestu. Ja tiesībsarga pilnvaru laikā atklājas fakti, kas attiecināmi uz periodu pirms tiesībsarga pilnvaru laika un iepriekš publiski nav bijuši zināmi, kas varētu būt bijuši par iemeslu personas neapstiprināšanai tiesībsarga amatā, ir pamats vērtēt tiesībsarga atbilstību amatam saskaņā ar likuma 10.panta pirmās daļas 3.punktu². Savukārt, ja tiesībsargs pilnvaru laikā ir pieļāvis rīcību, kas nav savienojama ar tiesībsarga amatu, nepietiekami vai nekvalitatīvi pilda savus pienākumus, ir pamats vērtēt tiesībsarga atbilstību ieņemamam amatam pēc likuma 10.panta pirmās daļas 3. vai 4.punkta³.

Līdz ar to nav saskatāma nepieciešamība radīt jaunu tiesību normu ar neskaidru saturu.

Par 3.priekšlikumu: Papildināt likuma 10.pantu ar jaunu otro, trešo un ceturto daļu.

Priekšlikumā ietverta doma, ka tiesībsarga atbilstības amatam izvērtēšanai tiek veidota komisija, ko vada tieslietu ministrs. Šāds priekšlikums ir noraidāms, jo attiecīgas normas ieviešana būtu pretrunā jau sākotnēji minētajiem „Parīzes principiem”, kas nodrošina tiesībsarga neatkarības garantiju. Tā kā tiesībsargs sava darba ietvaros sniedz rekomendācijas, ieteikumus, tai skaitā kritiska rakstura, par valsts pārvaldes, tostarp, arī Tieslietu ministrijas, darbu, nav pieļaujams, ka tiesībsarga atbrīvošanas no amata apstākļi tiek nodoti izvērtēšanai izpildvaras pārstāvjiem.

Vienlaikus atzīstams, ka nevar būt situācija, ka likuma 10.panta pirmajā daļā noteikto apstākļu esamību nav iespējams vērtēt. Tādējādi atbalstāma priekšlikumā ietvertā ideja noteikt kārtību, kādā tiek izvērtēta apstākļu esamība tiesībsarga atbrīvošanai no amata. Tomēr šādu vērtējumu manā ieskatā var dot vienīgi likumdevējs.

Latvijas Republikas Satversmes 26.pantā noteikts, ka „Saeimai jāieceļ noteiktiem gadījumiem parlamentāriskas izmeklēšanas komisijas, ja to pieprasa ne mazāk kā viena trešā daļa Saeimas locekļu.” Tādējādi nav nepieciešams izveidot jaunu kārtību vai veidot jaunu īpašu komisiju ar ļoti plašām pilnvarām, kas vērtētu tiesībsarga atbilstību amatam. Vienlaikus jāatzīmē, ka parlamentārās izmeklēšanas komisijai saskaņā ar Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likumā un Saeimas kārtības ruļļa 173.pantā noteikto ir visas nepieciešamās pilnvaras gan saņemt nepieciešamo informāciju, gan uzklaut lietpratēju viedokli, lai vispusīgi un kvalitatīvi izvērtētu

² Tiesībsarga likuma 10.panta pirmās daļas 3.punkts: „Saeima atbrīvo tiesībsargu no amata, ja viņš ir pieļāvis apkaunojošu nodarījumu, kas nav savienojams ar tiesībsarga amatu.”

³ Tiesībsarga likuma 10.panta pirmās daļas 4.punkts: „Saeima atbrīvo tiesībsargu no amata, ja viņš bez attaisnojoša iemesla nepilda savus pienākumus.”

apstākļu atbilstību likumā noteiktajam. Parlamentārās izmeklēšanas komisiju likuma 2.panta otrajā daļā noteiktais, ka komisijas locekļi tiek iecelti vienādā skaitā no katras Saeimas frakcijas deputātiem, nodrošina izmeklēšanas objektivitāti. Turklāt minētā likuma 4.pantā noteiktais, ka komisijās nedrīkst tikt ievēlēti un darboties Saeimas deputāti, kuri ieņem Ministru kabineta locekļa vai parlamentārā sekretāra amatu, nodrošina komisijas darbības neatkarību no izpildvaras ietekmes.

Tādējādi, vērtējot 3.priekšlikumu, aicinu komisiju neatbalstīt to piedāvātajā redakcijā, bet, izvērtējot manis minētos argumentus, saskaņā ar Saeimas kārtības ruļļa 94. pantu pievienot likumprojekta „Grozījums Tiesībsarga likumā” tabulai otrajam lasījumam komisijas priekšlikumus:

3. Izteikt likuma 10.panta otro daļu šādā redakcijā:

- (2) Lai izvērtētu šā panta pirmās daļas 2., 3. un 4. punktā minētos apstākļus tiesībsarga atbrīvošanai no amata, izveidojama parlamentārās izmeklēšanas komisija.

4. Papildināt likuma 10.pantu ar trešo daļu šādā redakcijā:

- (3) Ja no parlamentārās izmeklēšanas komisijas galaziņojuma secinājumiem izriet, ka ir konstatēti likuma 10.panta pirmās daļas 2., 3. vai 4. punktā minētie apstākļi, tiesībsarga atbrīvošanu no amata var ierosināt ne mazāk kā viena trešdaļa Saeimas deputātu.

Tiesībsargs

J.Jansons